

примењивање изнетих предлога одложено за неки други пут. Још једном је, дакле, потврђено да у усменој музичкој традицији теорија никада не претходи пракси, напротив, она је увек на другом месту.

Весна Пено

КРАТКА ОКСФОРДСКА ИСТОРИЈА МУЗИКЕ

Džerald Abraham, *Oksfordska istorija muzike*, I. Preveo sa engleskog Miloš Zatkalik. Clio (Biblioteka »Ars musica«, urednik: Hristina Medić), Beograd 2001, 340 str.

Београдска издавачка кућа «Clio», потпомогнута југословенским Фондом за отворено друштво и Центром за унапређење издаваштва Open Society Institute-a у Будимпешти, објавила је средином прошле године, у својој едицији «Ars musica», превод *Оксфордске историје музике* Џералда Абрахама¹, једног од најпознатијих енглеских музиколога друге половине XX века, специјалисте за руску музику, једног од уредника и аутора капиталне, колективне, у десет свезака распоређене *Нове оксфордске историје музике*, члана Британске академије од 1972. године.² За сада је српском читаоцу понуђен први од предвиђена три дела књиге, која је на енглеском језику изашла као једнотомно издање на преко девет стотина страница.

Књига која је пред нама компонована је од двеју обимних целина, односно од десет поглавља. На почетку Абрахам даје сасвим кратке напомене о преисторијској музици. Ту се он, међутим, није желео дуже задржавати, сматрајући, поред осталог, да је примитивна музика савремених Пигмеја, Бушмана или урођеника с Огњене земље, тема за етномузиколога, те да почетке историје музике ваља тражити у пракси и теорији старих цивилизација. Први део књиге – «Успон музике западне Азије и источног Медитерана» – садржи репертоар најважнијих података о музичкој култури старог Блиског истока, Хеладе, Рима, Јевреја и првих хришћанских векова (поглавља: «Месопотамија и Египат», «Грчки допринос», «Хеленистичко-римски свет» и «Музика хришћанског света»). У другом делу Абрахам се окреће слици развитка музичке уметности, технике и нотног писма у европском средњем веку и у раној ренесанси. Под заједничким насловом «Доминација западне Европе» енглески научник окупио је следећа штива: «Почеци полифоније», «Музика проторенесансе», «Нова уметност XIV века», «Европска синтеза», «Утицај ренесансе», а као завршно поглавље додат је екскурс о музици ислама.

¹ Оригинал: Gerald Abraham, *The Concise Oxford History of Music*. Oxford University Press, Oxford – New York 1979. Reprinted 1985.

² Cf. David Lloyd - Jones, »**Abraham, Gerald (Ernest Heal)**«, *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. Edited by Stanley Sadie. Vol. 1 (A to Bacilly). MacMillan Publishers Limited, London 1980, pp. 21 - 22.

Своју историју музике Џералд Абрахам јасно је, вешто и надмоћно написао. Одличан познавалац не само извора – музичких, књижевних, ликовних – већ и научних достигнућа потврђених стручњака за поједине периоде, Абрахам је успео да се наднесе над преобиљем чињеничног материјала и да исцрта прегнантну карту историјског пута који је савладала музика на европском тлу.

Две су темељне методолошке претпоставке на којима почива *Оксфордска историја музике*. Наиме, желећи да напише *крајњак* историјски преглед, Абрахам се определио за – казано појмовником модерне науке о књижевности – унутрашњи приступ музичкој историји. То значи да њега занима *музика сама*, музичке композиције, родови и врсте, музичка традиција једино на такав начин схваћена. Овакав методолошки приступ – оперативан, можда и неминован у кондензованом типу музиколошког приручника – условио је скоро потпуно одсуство података историјског и културолошког карактера. Тако исто, књига не излаже биографије и систематске библиографије европских музичара, нити се бави реалијама из историје установа музичког живота.

Друга премиса је у вези с избором музичке грађе која је ушла у састав ове историје. Пошавши од става да је западна музика остварила развој богатији од било које друге и да се тај ток, «*posmatran na duge staze, širio i preplavio veći deo sveta*»³, Џ. Абрахам није написао уистину историју *евројске* музике, већ концизну музичку повест европскога западнога «комонвелта». Па и то је учињено на један специфичан начин. Наиме, пошто је замислио да на само хиљаду страница историјски и аналитички расветли еволутивне фазе у западној уметности од сумерских времена до смрти Игора Стравинског, писац се одлучио да прати искључиво главну струју, односно матицу те историје; другим речима, професор Абрахам следио је оно што је, у свим стилскоисторијским епохама, видео као суштствено ново или иновативно у техници компоновања, у музичкоуметничком поступку. То најбоље документује избор композиција и њихових твораца, заступљених између корица ове књиге. Иако се понегде трудио да ублажи такав утисак, енглески музиколог ипак је ишао за покретачима и кардиналним носиоцима музичкоисторијског процеса. Абрахама су интересовали «музички генерали»: врхунски мајстори и, нарочито, прворазредна остварења. А та ремек-дела поглавито као огледало унапређења изражајних могућности музичког језика, технике, фактуре, сложености и кохерентности музичког израза. Дакле, *Оксфордска историја музике* упознаје нас с опусима, врстама и поступцима који су били од интегративног значаја за обликовање нормативног слоја западноевропске музичке традиције. У том погледу Абрахамов историјски *supportism* заснован је на (неисказаном) схватању да традиција у историји музике није статички, већ динамички и дијалектички појам; традиција је стална динамичка промена и реструктурирање претходног поретка уметничких дела. (Није

³ Уп. Džerald Abraham, »Predgovor«, *Oksfordska istorija muzike*, I. Preveo sa engleskog Miloš Zatkalik. Clio (Biblioteka »Ars musica«), Beograd 2001, str. 6.

тешко у имплицитној стратегији ове *Историје* чути својеврстан одзвук давнашњих естетичких схватања једнога Томаса Стернза Елиота.⁴⁾

У предговору, Џералд Абрахам је изјавио да је своју књигу написао за западног читаоца.⁵⁾ При таквом стању ствари, а с обзиром на гореизложене методолошке претпоставке, унапред мора бити јасно да компетентни читалац у Србији и Источној Европи неће бити задовољан понуђеном сликом сопствене музичке прошлости. Јер те слике код Абрахама скоро да и нема. Византија и словенски свет, Средња и Источна Европа, третирају су као музичка периферија и сиромашни рођаци. Узалудно је, међутим, негодовати против тих и таквих недостатака *Оксфордске историје музике*. Њен писац се на време (у Предговору) ефикасно заштитио од евентуалних принципијелних приговора. Програмска начела, истакнута на почетку књиге, аутор није изневерио. Нама, међутим, преостаје да истакнемо да *развој* у историји (музичке) уметности – зауставимо се на анализи овога покретачког појма и термина Абрахамове музичкоисторијске визије – срећом, није обавезно посматрати само с једне тачке гледишта. Ако би се унело више историчности и контекстуалности у разумевање овога појма, суочило би се с чињеницом да се врсте и темпо развитка веома разликују од једне до друге музичке културе. Уколико пођемо још даље, у правцу филозофског утемељења Абрахамове методологије, дочекаће нас следеће питање: зар не би, с обзиром на искуство филозофије историје и теоријског проучавања уметности у XX столећу, зар не би, дакле, музиколог који своју општу историју музике објављује 1979. године морао бити уздржанији и опрезнији када, у концепцијске сврхе, користи термин «развој»? Можда би било целисходније говорити о «кретању» или, пак, о «промени»? Да ли је Катедра Нотр-Дам «развијенија» од Партемона? Или је *Божанствена комедија* «зрелија» од *Илијаде*? Хоће ли разуђена фактура низоземске полифоније XV века заиста значити да је грегоријански корал мање «развијен», «превазиђен» и, последично, а што је најбитније – естетски инфериорнији? По себи је јасно да легитимност штити посматрање структуралних елемената музичког дела у процесима њихове историјске трансформације. Али, Абрахам као да неће да зна (јер у тишини заобилази тај колико осетљиви, толико и фундаментални методолошки проблем), да се замка за историчара сваке уметности крије у судару или замени појмова «еволуција» и «вредност». На стр. 238. српског издања читамо: «Poljski i češki muzičari pisali su početkom XV veka rondeluse i motete u stilovima kakvi su davno prevaziđeni u zapadnoj Evropi...» Може ли се (да ли се може!) овом естетички равнодушном реченицом апсолвирати или, боље, хладнокрвно ликвидирати проблем лепога у наведеним композицијама? Абрахам, који не штеди комплименте ремек-делима, нигде, међутим, не објаш-

⁴⁾ Уп. Т. S. Eliot, *Izabrani tekstovi*. Prev. Milica Mihailović. Predgovor i objašnjenja: Jovan Hristić. Prosveta (Biblioteka »Književni pogledi«), Beograd 1963. (Esej »Tradicija i individualni talenat«, str. 33 - 42. Елиот је овај утицајни оглед први пут објавио 1919. године.)

⁵⁾ Уп. Džerald Abraham, *Nav. delo*, str. 7.

њава, не разрађује, на који то волшебан начин естетски лепо и вредно «еволуирају»? Можда би писац логичније поступио да је о поменутој пољској и чешкој музици размишљао не само у оквирима питања «како», већ и «шта»?⁶ Највећа слабост Абрахамове књиге налази се у том последичном поистовећењу појма «развоја» са синтагмом «естетска вредност». Јер, никакав еволуционизам не може заташкати аксиолошке проблеме историје уметности, и никаква еволуционистичка методолошка платформа не може отклонити за нас надређену идеју о непоновљивој лепоти, па тако и вредности појединачних уметничких дела, без обзира на време (и место) настанка. Да је на такав начин подесио своја методолошка оруђа, Цералд Абрахам би засигурно написао неупоредиво рељефније, потпуније и – ако се може тако рећи – тачније дело о музичкој Европи.

Наравно, не постоји књига из области историје музике која би била лишена одређеног «становишта». Али, ваљало би да метод и приступ буду што подобнији предмету – тако слика постаје дубља. Узвисина с које енглески писац осматра европску музичку историју нема широк видик. Упутивши свој поглед само у једном одређеном правцу аутор је, на своју штету, остао без богатства које се не може досегнути из поменуте одабране равни.

Није, међутим, нужно Абрахамов однос према уделу Европског истока у токовима историје музике оптеретити оптужбама за музичко-идеолошке предрасуде, ускогрудост или империјални менталитет. Треба бити поштен према чињеницама, па признати да читалац не утољује своју глад ни у вези с другим деловима континента. Није, наиме, британски музиколог био резервисан само према ободима или граничним зонама Запада; и саму матицу своје *Историје* енергично је испресецао многобројним бранама. Већ смо, уосталом, видели да Абрахамова амбиција није била да састави збирну, хроничарску историју музике западних земаља. Отуда се и нације најужег западњачког музичког језгра (Италија, Француска, Немачка) снажније јављају у *Оксфордској историји музике* само у оним епизодама у којима су предњачиле иновацијама и крупним музичким творевинама, те тако задовољавале прокламована начела писца

⁶ Ако бисмо Абрахамову методологију без остатка применили на српску музику, онда бисмо се морали одрећи многих изванредних дела, пошто не испуњавају захтеве његовог програма. Хоћемо ли се, на пример, дистанцирати од црквене музике Стевана Мокрањца и његових *Руковези* – врхунских остварења наше духовне и световне музичке литературе – само зато што су те композиције на великом одстојању од новог и авангардног у погледу структуре музичког језика? Питамо се: на каквом би добитку био онај историчар европске музике који у тако изврсним композицијама као што су *Херувимска песма* из Мокрањчеве *Лишурџије* (1895), или дивна *Десејта руковези* (1901), не би видео естетски релевантне објекте, једино и само због тога што су, у погледу музичког језика, припадне другој стилској и музичко-временској зони од, на пример, хронолошки паралелног Дебисијевог импресионизма?

ове књиге.⁷ Самонаметнута методолошка ограничења, која смо описали, имају своју цену и Абрахам ју је свесно и доследно платио.

Друго је питање положаја и значења ове књиге у овдашњој и нарочитој, музичкој, културној и педагошкој ситуацији. Било би сувишно износити податке о нашој оскудној издавачкој продукцији с подручја преводне музичке литературе тзв. сазнајног типа. Свака је књига добродошла, а особито када иза ње стоји угледан, у међународним размерама цењен аутор, а она нас не само компетентно поучава своје предмету, већ и подстиче на критичко преиспитивање, па и супротстављање. Ипак, поставља се питање циљне читалачке групе којој се обраћа *Оксфоргска историја музике*. На самом почетку Џералд Абрахам каже: «Oдавно је ustanovljena opšta saglasnost o tome da su sveobuhvatne istorije muzike čiji je autor jedan čovek – stvar prošlosti. Ipak, činilo mi se da bi jedan hronološki sinoptički pregled celokupne oblasti u čitljivoj kvazinarativnoj formi, pregled jednog čoveka koji je godinama brižljivo proučavao radove specijalista, još mogao biti koristan široj čitalačkoj publici, ljudima koji nisu stručni za ovu oblast. Možda bi bio koristan čak i usko specijalizovanom proučavaocu koji bi jednog dana ... pozeleo da se malo odmakne od predmeta svog proučavanja i osmotri celokupni kontinuum istorije muzike».⁸

Изгледа, међутим, прикладније обрнути редослед ових двеју аспирација, односно могућних група читалаца – барем када је реч о српској средини. Абрахамова *Историја* писана је стилем сумарним и језгровитим, сажетим до лапидарности. Темпо излагања изузетно је брз, одморишта су сазидана на малим површинама. На свега две стотине педесет страница др Абрахам нас је провео кроз више од четрдесет столећа западне музичке историје! Предности овога садржајног водича јесу и заклоњена ерудиција (којом писац не жели да импресионира/замара читаоца), затим одмерено присуство музичкотеоријских термина, а онда и скоро нечујна пулсација научног апарата. Последник британске емпиристичке традиције у историографији, писац гвозденом дисциплином следи своја опредељења, ни за тренутак не дозвољавајући детаљима да однесу превагу над оним што је, према његовим оценама, од круцијалног значаја. То је

⁷ Ц. Абрахам је нашао места и за фрагментаран али збијен приказ музичке културе ваневропских цивилизација. Разуме се, Сумер, Египат, Асирија, Јудеја заступљени су у поглављу о европском старом веку, јер без обзира на географски аспект, они су третирани као основа европског наслеђа. Остали музички системи – исламски свет, Индија, Кина, Јапан, Индонезија, црна Африка и Америка – приказани су, једнако, у функцији западне културе. Само су интерлудијуми о овим музичким традицијама оригиналним ауторовим потезом положени у она раздобља европске музичке повести када је западни човек постао свестан тих туђих и другачијих музичких регија. Тако се преглед исламске музике излаже у вези са XVI веком и дубљим продором Турака у Европу. У наредна два тома која «Clío» намерава да објави, налазе се интерлудијуми «Музика Индије» и «Музика источне Азије» (у вези с каденцом раздобља Просвећености) и екскурс «Музика црне Африке и Америке», повезан с променама које су прожеле западну музику почетком XX века.

⁸ Džerald Abraham, »Predgovor«, *Nav. delo*, str. 5.

очевидно и из избора и броја илустративних нотних примера, ликовних табли и напомена. Све што јесте додаток или прилог има права само на функционално и «примењено» место у *Оксфордској историји музике*. Има Абрахамова књига и значајних стилских врлина: нарација и анализа нису једна другој на сметњи. Такође, енглески писац не губи из вида да се својој публици обраћа као аутор историје *уметности*. Наиме, као што је обуздао доминацију естетске функције језика – да не би нашкодио примарној, информативној сврси књиге – тако је читаоце поштедео и сувоће у излагању. Динамичку покретљивост истанчаног и мирног стилског регистра, граде повремене сенке благог, не одвећ гласног хумора. И заиста, читалац се не замара и не опире; «читаочева мисао не лута, а пажња не попушта».⁹

Све је то, међутим, више на услузи професионалном читаоцу него, пак, заинтересованом интелектуалцу немузичког стручног усмерења.

Можда ће изгледати парадоксално, али је основано претпоставити да ће широј публици – коју Абрахам најпре жели за читаоце свога приручника – бити удобније да музичкоисторијска обавештења прихвати (и?) из волуминознијих компендијума, али уз погодбу да је извајано опште, друштвено, културно, функционално и биографско залеђе. Прегнантност и хитрина нису увек синоними за комуникативност, поготово када је с друге стране аматер или почетник.

Сигурно и свакако, Абрахамова *Историја* ће, у Србији и Црној Гори, послужити као ауторитативан приручник (не уџбеник) студентима музике и музикологије, који ће у њој наћи дијахронијски и критички каталог тежишних знања о врховима западне музике. Абрахамова кратка историја музике биће и поуздан подсетник музикологу-професионалцу, репетиторијум проверених чињеница које је некада упио, а затим, препустивши се неизбежној специјализацији, и привремено заборавио. Имајући у виду потенцијалну функцију ове књиге на универзитету, мислимо да је требало позвати неког од домаћих стручњака за музичку историографију и музичку византологију како би саставио учен предговор, те подробно протумачио методолошку основу Абрахамовог дела и сагледао његово место у контексту новије британске и европске музикологије.

Превод *Оксфордске историје музике* био је поверен г. Милошу Заткалику, англисти, композитору и музичком теоретичару, доценту на Катедри за теоријске предмете Факултета музичке уметности у Београду. То је било срећно решење: стручним квалификацијама преводиоца биле су обезбеђене и филолошка и музичка прецизност. Резултат је више него коректан – лексички, синтаксички, стилски, термилошки – чист и углађен, успео пример научне прозе на савременом српском језику.

⁹ Парафраза исказа дра Радмиле Шалабалић, редовног професора Историјске граматике латинског језика, из њеног (необјављеног), надахнутог и упечатљивог менторског реферата о докторској дисертацији *Латински језик у њесмама Игњатиа Ђурђевића*, коју је мр Марјанца Пакиж одбринила 15. јануара 1990. године на Одељењу за класичне науке Филозофског факултета Универзитета у Београду.

Једино не може задовољити спроведена транскрипција и адаптација имена и израза из класичних језика. Пре свега, преводилац се није држао јединственог начела у овим пословима: није доследно поштовао одредбе важећег *Правоиуса*¹⁰, као што се, с друге стране, није без остатка определио ни за тзв. антички изговор за који се већ пола столећа залаже српска класична филологија. Последица је неуједначена и амбивалентна лексика пореклом из грчког и латинског језика.¹¹

¹⁰ Митар Пешикан, Јован Јерковић и Мато Пижурца, *Правоиус српскога језика*. I. Правила и њихови односи. II. Речник уз правопис. Екавско издање. Матица српска, Нови Сад 1994²; уп. поглавље «Уобличавање речи из класичних језика и друге интернационалне лексике», стр. 174 - 185.

¹¹ Тако се на стр. 57. јавља облик *Eusebije iz Cezareje* (ако је Еусебије, онда би морао бити из Кајсареје), да би се на стр. 78. појавио као *Euzebije*, а онда је у Индексу (стр. 319), васкрснуо као *Eusebije iz Cesarije!* У нашем издању *Oksfordске istorije muzike* писац првог европског «бедекера» зове се и *Pausanija* (стр. 42.) и *Pauzanija* (стр. 327). На стр. 12. и 272. сусрећемо *Sakadasa iz Argosa*, али је он на стр. 42. преименован у *Sakadasa iz Arga*. За велики црквени раскол из 1054. г. равноправно су наведени облик *šizma* (стр. 92.) и грчком изворнику ближа форма *shizma* (стр. 182). У једном тренутку изгледало је као да је преводилац претерао у своме настојању да (свесно?) опонаша изговор из старог века: на стр. 63. и 329. римски историчар и полиграф Гај Светоније Транквил именован је као *Suetonije*, премда га тако нису ословљавали ни писци домаћег универзитетског уџбеника у којем је досад најдоследније, неупоредиво бескомпромисно, примењено научно начело изговора (уп. Милан Будимир и Мирон Флашар, *Прељег римске књижевности*. De auctoribus romanis. Научна књига, Београд 1986³, стр. 557 - 562). А тамо где бисмо баш очекивали слободан и самосталан отклон од правописне норме у правцу првобитних звучања, па, у извесном смислу, и српске језичке и културне традиције, читамо: *Gaudencije*, *Prudencije*, *Boecije* (стр. 69, 79, 85, 86, 98, 105, 114), наместо Гаудентије, Прудентије, Боетије. Погрешан је, наравно, облик *Jamblik* (стр. 34, 71, 322), уместо једино исправног Јамблих; затим, име старогрчке мајке богова и целе природе није било *Cibela* (стр. 40, 62), већ Кибела (уп. Стјепан Сенс, *Grčko-hrvatski rječnik*, Naprijed, Zagreb 1988, /Reprint izdanja Kraljevske hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade, Zagreb 1910/, str. 542 - 543, в. под Κυβέλα; уп. такође Драгослав Срејовић и Александрина Цермановић-Кузмановић, *Речник грчке и римске митологије*, Српска књижевна задруга, Београд 1987², стр. 203). Стр. 35: «...из Силџија», боље: из Киликије. Гласовно је непоткрепљена преводичева одлука да фрагментарно сачувани трагедиограф Фриних постане *Frinik* (стр. 45 - 46). У нашем језичко-изражајном обичају, захваљујући преводима Коломана Раца и Милоша Н. Ђурића, Аристофанове комедије усвојене су као «Лисистрата» и «Ахарњани» (в. Библиографски додатак на крају овога чланка), а не као *Lizistrata* и *Aharnianci* (стр. 63, нап. бр. 13). Стр. 47: *Testmoforijaze*, свакако ће бити: Тесмофоријазусе (уп. Милош Н. Ђурић, *Историја хеленске књижевности*, Универзитет у Београду – Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1986⁴, стр. 351; Радмила Шалабалић, «Аристофан – песник рата и мира», уводна студија за: Аристофан, *Жабе*, превод, увод и коментар: Р. Шалабалић, Матица српска /Библиотека «Античка књижевност»/, Нови Сад 1987², стр. 63). Зашто је римски историчар и биограф Корнелије Непот на стр. 36. (нап. бр. 7), освануо као *Nepos*? Српском граматичком

Не знамо да ли је то била преводиочева, приређивачева или издавачева одлука, тек, изостао је превод кратког регистра разрешених скраћеница за научну литературу и периодичку са (необележене) стр. XX оксфордског оригинала. Абрахамове сигле нису прозирне читаоцу који нема под руком примерак британског издања. Још су мање приступачна схватања због којих се напустило превођење и објављивање библиографског додатка са стр. 864 - 877. енглеског изворника. У тим су текстовима презентирани резонирани пописи изабраних извора и литературе (саставили су их аутори специјализовани за поједина раздобља историје музике), а који образују складан контрапункт с основним током излагања у свима поглављима. Абрахам и његове колеге потрудили су се да својим читаоцима пруже упутства за прво сналажење по непрегледном мору музиколошке литературе. Није занемарљив губитак за нашег студента што су му ускраћене ове информације.¹²

систему боље је прилагођена форма која указује на основу латинске именице, него на облик у номинативу сингулара. Осим тога, у преводној књижевности потврђено је: Непот (уп. Корнелије Непот, *Књига о одличним војсковођама њуђих народа*, прев. Милан Ј. Мајзнер, Књижара Геце Кона, Београд 1911, 1926²). Који су то ужи филолошки кругови који би као издвојени манир могли наметнути да се именима Терпандар, Лисандар и Александар (са непостојаним «а»), надреде форме *Terpander*, *Lisander*, *Aleksander* (стр. 42, 45, 67, 315, 324, 330)? То не заступају ни актуални *Правопис*, нити наши класични стручњаци. Речник уз Матичин *Правопис* дозвољава да се име највеће старогрчке песникиње преради у *Сафо*. (То решење је прихватио и мр М. Заткалик, уп. стр. 39, 42, 45, 328). Али је тај облик наведен као секундарна, па, у извесном смислу, и као трећа опција; на првом месту је препоручено казати *Сајфо* (уп. *Правопис*, стр. 461). Ова последња форма скоро у потпуности (сем акценатски), репродукује фонетску структуру хеленског оригинала. (Премда је ексклузивно заснована на корпусу хрватске преводне књижевности са старогрчког језика, својим решењима горенаведених питања релевантна је и за српску средину књига: Damir Salopek, *Transkripcija i adaptacija grčkih imena*, Vjesnikova press agencija – Latina et Graeca /Biblioteka »Latina et Graeca – Radovi«, knj. III/, Zagreb 1986.) У вези с именима из модерних језика: зашто се краковски композитор, дворски чембалиста пољске краљице, зове *Nikolaj* (стр. 238, 239), када Пољаци и пишу и говоре Миколај (Mikołaj)? Па ми не кажемо Јован за енглеско John, већ остављамо Џон.

¹² Узгредице: поједине легенде уз ликовне прилоге нису у потпуности преведене, уп. слике бр. 2, 4, 10, 11, 14, 29. и Абрахамове формулације са стр. [XVI - XVII] енглеског издања. (Успут, у вези с фотографијом бр. 10, Абрахам каже: «her lagun», дакле реч је о певачици, а не о певачу, што се, иначе, поклапа с пишчевим/преводиочевим објашњењем при дну стр. 32.) Нема разлога да се периегете Паусаније *Опис Хеладје* цитира као *Description of Greece* (стр. 42), када он припада старохеленској, а не енглеској књижевности. Штампарских грешака има незнатно мало. Указујемо на битније: На стр. 38. београдског издања иза имена старогрчког песника Хесиода изостао је зарез који постоји у оригиналу. Овако Хесиод заједно с Пиндаром долази из V века пре Христа. На стр. 85. помиње се немачки краљ и римски цар *Oto Veliki*; у нашој медијевистици: Отон. Стр. 29: *Pelesti*, вероватно Пелести (уп. М.

На овом месту долазимо до улоге приређивача, односно редактора. Музикологу и музичком критичару Христини Медић можемо захвалити што је с много ентузијазма и упорности радила на томе да уопште дође до издавања ове свакако корисне књиге. Њеном труду настанак дугује и речник одабраних појмова с илустрацијама који је прикупила и обрадила, еда би љубитељима, ученицима и студентима олакшала пробијање кроз – тематски и термилошки – специфичне садржаје из европске музичке историје старог и средњег века. Госпођа Медић је додала и свој поговор. Ту је анализирала поједине компоненте Абрахамове методологије; затим је критички поређала одређене писце и дела из историје српске музичке историографије. У поговору је – претпостављамо и зато што је прескочен превод поменутог библиографског додатка – скренула пажњу на изабране наслове из историјске, естетичке, музиколошке и друге литературе, коју наш читалац може наћи на своме језику, а могла би му послужити као допунска лектира. Понегде, у склопу превода Абрахамовог текста, интервенисала је својом кратком напоменом и тако унапред отклонила могуће нејасноће и неспоразуме.

Очигледно, приређивач и редактор желео је да српској публици пружи издање повећаног степена употребљивости, покривено снопом коментара, објашњења и напомена, а не само једноставан препис енглеског оригинала на наш језик. Тако, наиме, схватамо, поменути речник и поговор. Али, није се, нажалост, много одмакло у остварењу ових хвале вредних намера. Јер, велики је пропуст што приређивач у београдско издање није уградио, екстензивно, податке о постојећим, одабраним и добрим, српским и хрватским преводима извора на које се Абрахам позива у своме делу. Ноторна је чињеница да услед сасвим мале залихе музичких споменика, данашњи примарни извори за историју античке музике јесу литерарног (такође и ликовног) карактера. Сваком читаоцу, а посебно категорији будућих професионалаца, сада тек *discipulus*-а у музичкој уметности и науци о музици, заиста би значило да прочита да, на пример, постоје домаћи преводи Квинтилијана, Аристофана, Сенеке Млађег, Паусаније, Апијана из Александрије; а онда и толиких других грчких и римских писаца на чијим је страницама расуто обиље података на основу којих се може извршити делимична реституција звучно ишчезле музике старог света.¹³ За колико је обавештења на тај начин домаћи

Будимир, *Грци и Пеласџи*. Српска академија наука /Посебна издања, Књига CLXVII, Одељење литературе и језика, Књига 2/, Београд 1950). Најситније, стр. 65: «...и... *Lavigerije* музеју»; споран је, то је јасно, редослед речи, јер није у духу нашега језика. Граматичари захтевају да кажемо Центар «Сава» и Хотел «Гранд» и не подлегнемо утицају енглеског језика. И још: на стр. 50. преводилац каже «*metabola*» за старогрчко *μεταβολή*. Зашто је било потребно грчку реч прилагођавати, завршетком, трећој врсти српских именица, када Ц. Абрахам на стр. 34. оксфордског издања и курзивом наглашава да *μῦσικα* оригинални, хеленски облик, само претворен у енглеска латинична писмена? У британском изворнику, наиме, стоји: *metabole*.

¹³ Такво искуство постоји у претходним издањима куће «Clio». Историчар антике мр Жарко Петковић био је задужен да те библиографске задатке

корисник *Оксфордске историје музике* остао ускраћен, податке пружамо у Библиографском додатку на крају чланка.¹⁴

обави за српско издање *Оксфордске историје Грчке и хеленистичког свећа*; приредили Џон Бордман, Џаспер Грифин и Озвин Мари; превео с енглеског Небојша Порчић. (Уп. стр. 80, 106, 127, 144, 181, 220, 248, 317, 318. и 408.) Класични филолог мр Дејан Матић био је стручни редактор за *Оксфордску историју римског свећа*, исти приређивачи, превела с енглеског Слађана Танасијевић, уп. стр. 72, 86, 120, 141, 172, 234, 255, 275, 303, 304, 325. и 346. (Оба тома оксфордске историје класичних народа «Clío» је објавио 1999. г. у својој колекцији «Πόλις».) Али то, подразумева се, није новија пракса код приређивача, уредника и издавача. Треба прегледати, подражавања ради, листу преведених извора и литературе коју је за свој превод првог тома *Istorije filozofije* (Grčka i Rim) Frederika Koplstona (Beogradski izdavačko-grafički zavod – »Velika filozofska biblioteka«/Posebna izdanja, Beograd 1988) приредио професор др Слободан Жуњић. (Овде не мислимо само на преводиочев appendix на стр. 549 - 554, већ и на све оне библиографске упуте расуте по напоменама које прате читав текст превода.) Или, пак, с каквом је ерудицијом и гестом највеће скрупулозности према читаочевим потребама академик Светозар Петровић, у сарадњи с осталим ауторима књиге, приредио библиографски додаток о источним књижевностима за прву свеску *Povijesti svjetske književnosti*, ur. Sv. Petrović, Mladost (Biblioteka »Povijesti«), Zagreb 1982, str. 675 - 693.

¹⁴ Ни оне сасвим малобројне наслове из научне литературе коју Абрахам цитира, а који постоје на територији некадашњег српскохрватског језика, приређивач није сматрао за потребно да огласи у неком коментару. Тако на стр. 16, 20. и 34. Абрахам цитира дело које су Хрвати превели пре скоро четрдесет година: Jacquetta Hawkes, *Prehistorija*. Prev. Janko Tompa. Sir Leonard Woolley, *Počeci civilizacije*. Prev. Konstantin Miles i Josip Ritig. (Historija čovječanstva. Kulturni i naučni razvoj. Svezak prvi/knjiga prva i druga.) Naprijed, Zagreb 1966. На стр. 67. (нап. бр. 28) помиње се чувена књига немачког музиколога Курта Сакса, преведена пре више од две деценије: Kurt Saks, *Muzika starog sveta: na Istoku i Zapadu, uspon i razvoj*. Prev. Predrag Milošević. Univerzitet umetnosti, Beograd 1980. Исто тако, када се зна колико су сиромашне нотне колекције старе европске музике у нашим библиотекама, онда се барем могло упутити на оно што је заиста приступачно. На стр. 230. (нап. бр. 37) Џ. Абрахам помиње италијанског композитора и штампара музикалија под именом Андреа Антико. Овај писац фротоло родом је био из Мотовуна у Истри, па га је загребачки музиколог Ловро Жупановић увео у своје историјске прегледе старије хрватске музике (уп. Lovro Županović, »Tako je to počelo: hrvatska glazba u XVI stoljeću«, *Tragom hrvatske glazbene baštine*. Eseji i rasprave. Nakladni zavod Matice hrvatske /»Knjižnica studija i monografija o hrvatskoj kulturnoj baštini«/, Zagreb 1976, str. 13 - 25; Isti, *Stoljeća hrvatske glazbe*, Školska knjiga, Zagreb 1980, passim). За овдашњег студента музике и музикологије још је, међутим, значајније написати да му је комплетна оставштина овога Петручијевог првог такмаца, како га назива Абрахам (стр. 230, нап. бр. 37), доступна у Београду захваљујући нотним издањима која је др Жупановић својевремено, у сопственој редакцији, објавио код Удружења складатеља Хрватске: *Spomenici hrvatske glazbene prošlosti*, knj. 1: *Hrvatski skladatelji XVI stoljeća* (Franjo Bosanac, Andrija Motovunjanin, Andrija Patricij, Julije Skjavetić), Zagreb 1970; knj. 3: Andrija Motovunjanin – Andrea Antico de Montona, *Sedamnaest frottola*, Zagreb 1972. Даље, зар се

Оних седамнаест књига које је Х. Медић у своме поговору, на стр. 267, препоручила као факултативну литературу, не указују на стабилан критеријум селекције. Како, на пример, схватити препоруку за *Историју приватног живота* (прир. Филип Аријес и Жорж Дибс) пред – да останемо у кругу тзв. Нове француске историје и школе «Анала» – заобилажењем такође постојећег, домаћег превода приступом «потпуније», *Средњовековне цивилизације западне Европе Жака ле Гофа*¹⁵, историјско-антрополошког дела које стреми «тоталној» слици западног средњовековља? Француски историчар пружио је синхронијске пресеке материјалне и духовне културе, менталитета, осећајности и ставова човека средњовековног Запада. А како разумети, опет у вези са садржајем поменуте стр. 267, то што је свака евентуална (домаћа) библиографска референца о музици старог века замењена ћутањем писца овог поговора? Ако је већ Абрахам начинио такав превид, зар је и српски посредник морао поновити његову грешку и не споменути тако значајан извор као што је Плутархова расправа *О музици*?¹⁶ Уопште, неоправдано је минимизиран избор препоручених, чисто музиколошких дела; та листа је без много труда могла бити и бројем и насловима исцрпнија, а коментаром издашнија.

није могло, ако се непрестано има на уму овдашњи читалац–непрофесионалац или, пак, студент, па чак и зрели музиколог, призвати Пери–Лордово размисавање хомерског питања и технике усменог епског приповедања? Јер, Цералд Абрахам на стр. 38. помиње Хомеров формулаички песнички језик и с њим у вези износи претпоставку о мелодијским формулама. На српски је преведено класично дело почасног доктора Новосадског универзитета Алберта Бејтса Лорда (уп. Albert B. Lord, *Pevač priča*, 1 – 2, prevela sa engleskog Slobodanka Glišić, Idea /Biblioteka »XX vek«, knj. 71, 1 - 2/, Beograd 1990). Најзад, да довршимо ово наше остинирање у вези са студентским и читалачким очекивањима: када се има у виду противречност и проблематичност појединих интерпретација европске музичке ренесансе, зар се Абрахамов увод са стр. 215. није могао редакторском опаском, у каквој угластој загради, учинити употребљивијим и – јаснијим? Довољно је било музичком *discipulus*–у споменути др Драгутина Гостушког и његово оригинално решење овога проблема (уп. Dragutin Gostuški, *Vreme umetnosti*. Prilog zasnivanju jedne opšte nauke o oblicima. Muzikološki institut /Posebna izdanja, Knjiga 14/ – Prosveta, Beograd 1968; poglavlje »Muzička istorija i definicija Renesanse«, str. 95 - 104).

¹⁵ Jacques Le Goff, *Srednjovekovna civilizacija zapadne Evrope*. Prev. Dobrila Stošić. Stručna redakcija: Sima Ćirković. Izdavački zavod "Jugoslavija" (Biblioteka »Velike civilizacije«), Beograd 1974.

¹⁶ Традиционалним латинским називом *Moralia* (*Етички зборник*, грчки: *Ἠθικά*) обухваћено је преко осамдесет Плутархових тематски хетерогених текстова. Један од њих је и овај гозбени дијалог о музици. На српском постоје два издања: Marko Višić i Branka Pavičić, *Odnos muzike i poezije u drevnoj Heladi. Plutarh, O muzici*. Centar za kulturu (Biblioteka »Ulaznica – esej i kritika«), Zrenjanin 1975, str. 94 - 148. Превод дра М. Вишића поновљен је: Plutarh, *O muzici*. Sa starohelenskog preveo, uvodnu studiju i komentar sačinio Marko Višić. Prosveta (Biblioteka »Svet kultura«) – Сфаирос (Biblioteka »Harmonija sfera«), Niš – Beograd 1997.

Функционисање и консултовање српског издања *Оксфордске историје музике* омета непотпун индекс имена и појмова: одреднице, за које смо се уверили да недостају, пореклом су из главног текста и из напомена штампаних испод њега.

Да завршимо. Превести, припремити и објавити књигу сложеније фактуре каква је ова историја музике, у нашим толико неповољним, економским и животним околностима, подухват је несумњиво скопчан с многобројним проблемима. Београдско издање резултат је најбољих намера, бриге и жеље да се обогати домаћа скромна преводна музиколошка литература и да се истински помогне ученицима, студентима и свим љубитељима музике. Без сумње, и са поменутим недостацима – како начелног, методолошког, тако и приређивачког реда – Абрахамов приручник имаће своју читалачку публику и своју улогу у српској средини. Али баш зато што ова преведена књига – макар и покушајно, што ће рећи: не најсрећнијим избором – долази да попуни крупну и дугогодишњу празнину, за жаљење је што барем приређивачко-редакторски посао није био постављен на широј основи, а онда и брижљивије и уредније изведен. Постоји само један начин да се то уради: «...не штедећи себе а чинећи све за читаоца и његово што боље обавештење.»¹⁷ Наслоњена на изворе који нису искључиво музички, Абрахамова *Историја* је у том погледу интердисциплинарног карактера. Зато је вероватно требало ангажовати допунске редакторе.

Ако не рачунамо нека популарније конципирана дела¹⁸, ово би била прва озбиљнија инострана историја музике која се јавља на српском језичком подручју после 1937. године и *Увода у историју музике* швајцарског музиколога Карла Нефа.¹⁹ Није потребан коментар овој чињеници.

Библиографски податак

Уводна напомена:

Овде подносимо листу изабраних српских и хрватских превода литерарних извора за историју музике. Масним словима одштампан је број странице у српском издању *Оксфордске историје*, странице на којој

¹⁷ Уп. веома похвално писмо Иве Андрића Младену Лесковцу од 25. новембра 1953. године, у вези с Лесковчевом *Анџолоџијом сџарије српске поезије*, која је изашла те године: *Писма Иве Андрића Младену Лесковцу*. [Приредио Радован Поповић.] Свеске Задужбине Иве Андрића, Београд, октобар 2001, год. XX, св. 18, стр. 147.

¹⁸ Уп. Lučano Alberti, *Muzika kroz vekove*. Prev. Ivan Klajn. Stručna redakcija: Predrag Milošević. »Vuk Karadžić«, Beograd 1974; *Muzika: Ljudi, instrumenti, dela*, knj. 1 – 2. Priredio Norber Difurk. Prev. Anka Bukavac, Zorica Hadži-Vidojković, Radomir Ječinas, Milanka Jovanović, Mirjana Ninković, Dragomir Papadopolos i Nada Popović-Perišić. Predgovor: Stana Đurić-Klajn. »Vuk Karadžić«, Beograd 1982.

¹⁹ Karl Nef, *Uvod u istoriju muzike*. Prevela sa nemačkog Stana Đurić-Klajn. Državna štamparija Kraljevine Jugoslavije, Beograd 1937.

Абрахам цитира или коментарише одређени извор. Пописом смо заступили и нека књижевна и друга дела на која се енглески писац не позива као на музиколошке предлошке, али их - узимајући у обзир њихов положај и значење у тексту - ипак можемо индиректно посматрати на такав начин (нпр. *Песма о Роланду*, Бокачо, Чосер, *Коран*). Једнако смо поступили и у вези с регистром имена и појмова који је саставио приређивач домаћег издања. Генерално, наш одабир обухвата познате, стандардне, општеприхваћене преводе. Уколико постоји више издања истог превода, наводили смо последњи (нама познати) отисак. Ово с практичних разлога, тј. да бисмо читаоцу указали на најдоступније примерке. Иза године објављивања понегде је, а у индексу, арапска цифра оивичена облим заградама. То значи да је књига претходно штампана код другог издавача.

Стр. 12: Хомер, *Илијада*, прев. Милош Н. Ђурић, Матица српска, Нови Сад 1985⁴.

Стр. 33: *Свѣтло Писмо Сѣтароџа и Новоџа Завјейѣа*. Превео *Сѣтари Завјейѣ* Ђ. Даничић. *Нови Завјейѣ* превео Вук Стеф. Караџић. Ново издање у коме су побилежена једнака места. Британско и инострано библијско друштво, Београд 1987.

Стр. 36: Хомер, *Одисеја*, прев. Милош Н. Ђурић, Матица српска, Нови Сад 1985⁴. Херодотова *Историја*, 2 тома, прев. Милан Арсенић, Матица српска (Библиотека «Античка књижевност»), Нови Сад 1988².

Стр. 38: Hesiod, *Poslovi i dani*, прев. Albert Bazala, за tisak pripr. Vladimir Bazala, pjesnički dotjerao Nikola Milićević, Matica hrvatska («Mala knjižnica poezije»), Zagreb 1970; Hesiod, *Postanak bogova – Homerove Himne*, прев. Branimir Glavičić, «Veselin Masleša» (Библиотека »Logos«), Сарајево 1975; Pseudo-Hesiod, *Štit*, прев. Vojin Nedeljković, Vidici, Beograd 1988, br. 3 - 4 (257 - 258); Хесиод, *Послови и дани*, прев. Марко Вишић, Књижевна заједница («Мала књига Књижевне заједнице», I коло, [књ. 1]), Нови Сад 1994. Pindar, *Ode i fragmenti*, прев. Ton Smerdel, Matica hrvatska (Библиотека »Grčki i rimski klasici«), Zagreb 1952.

Стр. 40: Тукидид, *Пелопонески рат*, прев. Душанка Обрадовић, прир. Мирослава Мирковић, објашњења: Милена Милин, Просвета, Београд 1999.

Стр. 42: Паусанија, *Опис Хеладe*, 2 тома, прев. Љиљана Вулићевић и Зора Ђорђевић, Матица српска (Библиотека «Античка књижевност»), Нови Сад 1994. Koloman Rac, *Antologija stare lirike grčke*, Logos, Split 1981. (Reprint izdanja Matice hrvatske, Zagreb 1916); Сапфа, *Лирика*, прев. Тон Смердел, Нолит («Мала књига», 64), Београд 1961; Miloš N. Đurić, *Antologija stare helenske lirike*, «Veselin Masleša» («Ars» - biblioteka strane književnosti), Сарајево 1962; Радмила Шалабалић, *Прејеве из Сапфе*, Летопис Матице српске, Нови Сад, јул 1968, год. 144, књ. 402, св. 1; *Grčka melika: umetnička lirika stare Grčke*. (Sapfa, Alkej, Anakreont, Alkman, Simonid, Ibiq), прев. Aleksandar Gatalica, Evropski pokret u Srbiji (Edicija »Evropa«, 3), Beograd 1994; *Arhiloh i Hiponakt, dvojica jambičara*, прев. Aleksandar Gatalica, Evropski pokret u Srbiji (Edicija »Evropa«, 7), Beograd 1998.

Стр. 47: Platon, *Država*, прев. Albin Vilhar i Branko Pavlović, Beogradski izdavačko-grafički zavod («Velika filozofska biblioteka»), Beograd 1983³. Platon,

Zakoni - Epinomis, prev. Albin Vilhar i Mirjana Milenković-Krznarić, Beogradski izdavačko-grafički zavod (»Velika filozofska biblioteka«), Beograd 1990. (Ово је друго издање Вилхаровог превода Платонових *Закона*, редактор: Бранко Павловић.)

Стр. 48: Platon, *Protagora – Gorgija*, prev. Mirjana Drašković i Albin Vilhar, Kultura (»Filozofska biblioteka«), Beograd 1968.

Стр. 49: Aristotel, *Politika*, prev. Ljiljana Stanojević-Crepajac, redaktor Franja Barišić, Beogradski izdavačko-grafički zavod (»Velika filozofska biblioteka«), Beograd 1984⁴.

Стр. 60 - 61: Apijan iz Aleksandrije, *Rimski građanski ratovi*, prev. Bogdan M. Stevanović, Dereta (Biblioteka »Fototipska izdanja«), Beograd 1991⁽²⁾.

Стр. 61 - 62: Тит Ливије, *Историја Рима од оснивања града*, (Друго петокњиже), прев. Мирослава Мирковић, Српска књижевна задруга (коло LXXXVIII, књига 584), Београд 1995. Тит Макције Плаут, *Оабране комедије (Аулуларија – Менехми – Мосцеларија – Трогрошнин дан – Хвалисави војник)*, прев. Веселин Чајкановић, Српска књижевна задруга (коло XXVI, бр. 175), Београд 1923; Plaut, *Izabrane komedije*, I sv. (*Tvrdica – Sužnji – Bakhide – Blizanci*), prev. Koloman Rac, prir. Niko Majnarić, Matica hrvatska (Biblioteka »Grčki i rimski klasici«), Zagreb 1951; Plaut, *Izabrane komedije*, II sv. (*Hvališa – Pseudol – Punče – Trogroška*), prev. Koloman Rac, prir. Niko Majnarić, Matica hrvatska (Biblioteka »Grčki i rimski klasici«), Zagreb 1959; Plaut, *Zgoda o ćupu ili Škrtac*, prev. Branimir Žganjer, Latina et Graeca, Zagreb 1984, br. 24; Plaut, *Trgovac*, prev. Darko Novaković, Latina et Graeca, Zagreb 1985, br. 25; Plaut, *Perzijanac*, prev. Darko Novaković, Latina et Graeca, Zagreb 1986, br. 28; Plaut, *Bakhide*, prev. Branimir Žganjer, Latina et Graeca, Zagreb 1990, br. 35; Plaut, *Laža*, prev. Vojin Nedeljković, Evropski pokret u Srbiji (Edicija »Evropa«, Prvo kolo, 5), Beograd 1995. Terencije, *Formion*, prev. Darko Novaković, Latina et Graeca, Zagreb 1976, br. VIII; Публије Теренције Африканац, *Комедије*, прев. Владета Јанковић, Српска књижевна задруга (коло LXXI, књ. 471), Београд 1978.

Стр. 63: Aristofan, *Komedije*, prev. Koloman Rac, Matica hrvatska (Biblioteka »Grčki i rimski klasici«), Zagreb 1947; Aristofan, *Lisistrata*, prev. Miloš N. Đurić, Rad (Biblioteka »Reč i misao«, kolo IV, knj. 82), Beograd 1967². (Према подацима које саопштава биографски лексикон *Ko je ko u Srbiji '96: Intelktualna, umetnička, politička, finansijska, vojna, sportska elita Srbije*, /Bibliofon, Beograd 1996, str. 508/, комедију «Ахарњани» превела је и др Светлана Слапшак, али нам није познато да је њен превод негде објављен или да је игран на некој позорници.) Gaj Svetonije Trankvil, *Dvanaest rimskih careva*, prev. Stjepan Hosu, Naprijed, Zagreb 1978².

Стр. 65: Marco Vitruvius Pollio, *Deset knjiga o arhitekturi*, prev. Matija Loras, Svjetlost (Biblioteka »Krugovi«), Sarajevo 1990². Луције Анеј Сенека, *Писма пријатељу*, прев. Албин Вилхар, Матица српска (Библиотека «Античка књижевност»), Нови Сад 1987².

Стр. 68: L. A. Seneka, *Rasprava o gnevui*, prev. Nada Todorović, Rad (Biblioteka »Reč i misao«, ponovljena izdanja, [I kolo], 24), Beograd 1983². Захваљујући пријатељу и колеги мр Предрагу Милидрагу сазнали смо за следећи библиографски податак: M. Tvllivs Cicero, *Libri politici*, svezak

drugi: *Zakoni/De legibus*. Bilingvalno izdanje. Priredio i preveo Daniel Nečas Hrašte. Demetra («Filosofska biblioteka Dimitrija Savića», knj. 7b), Zagreb 1996. (У тренутку док пишемо овај критички приказ, у штампи се, код београдског «Платоа», налази српски превод Цицеронових *Закона /и Државе/*, из пера проф. др Бојане Шијачки-Маневић.) Марко Аурелије Антонин, *Самом себи*, прев. Албин Вилхар, прир. Дејан Матић, Милпром («Мала морална библиотека», 4), Горњи Милановац 1998⁽³⁾.

Стр. 70 - 71: Marko Fabije Kvintilijan, *Образовање говорника*. (Odabrane strane), прев. Petar Pejčinović, «Veselin Masleša» (Biblioteka »Žarišta«, 2), Sarajevo 1985². (Покојни професор Пејчиновић превео је, интегрално, књиге 1 - 2 и 8 - 12, и, избором, књигу 6. У сваком случају, читалац ће овде наћи одломак I - 12, на који се позива Ц. Абрахам.)

Стр. 71: Plotin, *Eneade*, 6 tomova, прев. Slobodan Blagojević, Književne novine (Biblioteka »Kristali«), Beograd 1984.

Стр. 72: *Светіо Писмо: Нови Заветіи Госіога Науеї Исуса Хрисиїа*. Превод Комисије Светог архијерејског синода СПЦ. Свети архијерејски синод Српске православне цркве – Британско и инострано библијско друштво, Београд 1998⁴.

Стр. 75: Наводимо три позната превода из Тацита: Tacit, *Manja djela* (*Razgovor o govornicima, Agrikola, Germanija*), прев. Milivoj Šrepeš, Matica hrvatska («Prievodi grčkih i rimskih klasika», sv. 7), Zagreb 1889; Тацит, *Германија*, прев. Веселин Чајкановић, Државна штампарија Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Београд 1927; Publije Kornelije Tacit, *Germanija – Agrikola – Razgovor o govornicima*, прев. Darinka Nevenić-Grabovac, Rad (Biblioteka »Reč i misao«, kolo X, knj. 243), Beograd 1969.

Стр. 76: Пречасни Бид, «Црквена историја Англа», прев. Фрања Баришић, у: *Из сїаре енїлеске књижевности*. Избор, коментар и превод: Иванка Ковачевић, Научна књига, Београд 1985⁶. Покојни др Баришић превео је, за потребе хрестоматије професора Иванке Ђуковић-Ковачевић, следеће одломке из Пречасног Бида: II, 9, 12, 13, 20; IV, 22 (24). Епизода с монахом Кедмоном и певањем уз харфу потиче из IV 22 (24), односно са стр. 53. српскога издања. (Исти овај одломак заступљен је као илустративни текст у: Sonja Dekanić-Janoski, *Kritička istorija stare engleske književnosti*, Filološki fakultet – Nova svetlost (Библиотека «Лицеј», књига II), Beograd – Kragujevac 1998², str. 50.)

Стр. 77: Sv. Aurelije Augustin, *Ispovijesti*, прев. Stjepan Hosu, Kršćanska sadašnjost (Biblioteka »Kršćanski klasici«, sv. 3 – 4), Zagreb 1983³.

Стр. 99: *Pesma o Rolandu*. Kritičko izdanje, превод, коментар и интегрални реџник: Vlado Drašković. Научна књига, Београд 1987. (Ова књига садржи треће издање превода *Еїа о Роланду* пок. професора Драшковића.)

Стр. 100: Џефри Чосер, *Канїѳерберїјске ѳриче*, 2 тома, прев. Борис Хлебѳ, Српска књижевна задруга (коло LXXVI, књ. 503 – 504), Београд 1983. Giovanni Boccaccio, *Djela*, прир. Frano Čale i Mate Zorić, knj. 1: *Rime, Filostrato, Ameto, Elegija gospe Fiammette, Spjev o fjezolanskim nimfama, Korbač, Raspravica u pohvalu Dantea*, прев. Frano Čale i Mate Maras; knj. 2: *Dekameron*.

Prev. Jerka Belan i Mate Maras, Sveučilišna naklada Liber – Nakladni zavod Matice hrvatske (Biblioteka »Klasična djela svjetske književnosti«), Zagreb 1981.

Стр. 160: Младен Лесковац, *Песме и њрејеве*, Матица српска (Библиотека «Савременици»), Нови Сад 1989. (У овој књизи је објављено друго издање Лесковчевог превода средњовековне *Повесџи о Окасену и Николетји*, стр. 137 - 199.)

Стр. 226: Baldesar Castiglione, *Dvoranin*, prev. Frano Čale, Centar za kulturnu djelatnost (»Znaci«, Velika edicija knjiga, 6), Zagreb 1986.

Стр. 252: *Kur' ân*, prev. Besim Korkut, Oriјentalni institut (Posebna izdanja, VII), Sarajevo 1977.

Стр. 271: Гај Плиније Млађи, *Писма*, прев. Албин Вилхар, редактор Бранко Гавела, Српска књижевна задруга (коло LXXV, књ. 495), Београд 1982.

Стр. 281: Стихове из збирке *Carmina Burana*, на које је Карл Орф компоновао своју познату кантату, превео је непотписани преводилац за програмску, концертну књижицу: **Carl Orff, Carmina Burana. Cantiones Profanae**. Коларчев народни универзитет – Концертна пословница Србије, Културно–уметничко друштво Савеза студената Београдског универзитета «Бранко Крсмановић»: Концерт Академског хора. Уводно предавање: Станислав Винавер. Диригент Богдан Бабић. Асистенти Димитрије Стефановић и Душан Максимовић. Солисти као гости: Бисерка Цвејић, мецосопран, Стјепан Андрашевић, тенор, Живојин Милосављевић, баритон, Рут Антуновић, сопран, и Владислав Мијушковић, бас–баритон. Академски хор «Бранко Крсмановић», Оркестар Београдске опере, Жика Јовановић, клавири I, и Душан Максимовић, клавири II. Београд, јуни 1955. Програмска књижица садржи предговор Николе Херцигоње, латински текст и српски превод. Библиотека Музиколошког института Српске академије наука и уметности у Београду поседује примерак овога концертног програма: Заоставштина Стане Ђурић-Клајн, бр. 6400.

Оцењен је као веома успео превод изабраних одломака из збирке *Carmina Burana*, који је класични филолог Милеса Стефановић-Анђус унела у свој необјављени дипломски рад одбрањен 1988. г. на Одељењу за класичне науке Филозофског факултета у Београду. Дипломски рад се може погледати у семинарској библиотеци Одељења за класичне науке.

Александар Васић

МУЗИКА КАО ВИД УМЕТНОСТИ

Валентина Н. Холопова, *Музыка как вид искусства*, учебное пособие, изд. «Лань», Санкт-Петербург, 2000, стр.320, формат 12,5 x 20.

Ова изузетна књига која носи прескромну одредницу «учебноје пособије», што би у преводу значило уџбенички приручник, представља треће издање студије, завршене 1980. године, како нас у кратком уводу